

К О Н Ц Е П Ц І Я
НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ СУДДІВСЬКОЇ ОСВІТИ
(зі змінами)

Вступ

Цим документом закріплюються основні стандарти (загальноприйняті типові вимоги (критерії, форми) до змісту та організації проведення навчання суддів у Національній школі суддів України (далі – НШСУ).

В умовах глобалізації інформаційного простору, вдосконалення різноманітних технологій і методів роботи, розвитку законодавства та правозастосовної практики, запровадженні нових та вдосконаленні існуючих способів захисту порушених прав суспільство очікує від судді відповідного рівня оволодіння комплексом знань, умінь та навичок, необхідних для виконання суддівських функцій.

Належна професійна підготовка суддів є неодмінною умовою здійснення компетентного судочинства. Така підготовка є також гарантією незалежності та безсторонності суддів, важливою умовою поважного ставлення суспільства до судової влади.

Вимоги, викладені у цьому документі, поширюються на початкову підготовку суддів, підготовку суддів, у тому числі обраних на адміністративні посади в судах, для підтримання кваліфікації (далі також – підготовка суддів) та періодичне навчання суддів з метою підвищення рівня їхньої кваліфікації.

Метою запровадження національних стандартів суддівської освіти є відображення підходу НШСУ як державної установи із спеціальним статусом у системі правосуддя, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для системи правосуддя та здійснює науково-дослідну діяльність, до суддівської освіти як засобу/основи підвищення довіри суспільства до суду, підвищення якості судівництва та утвердження верховенства права, забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд незалежним і безстороннім судом, утвореним відповідно до закону.

Національні стандарти суддівської освіти розроблено на виконання Закону України “Про судоустрій і статус суддів” від 07 липня 2010 р. № 2453-VI, модифіковані відповідно до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” в редакції Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (далі – Закон №

1402-VIII) зі змінами і ґрунтуються на Конституції України, чинному законодавстві, зважаючи на членство України в ООН та Раді Європи, обов'язку держави дотримуватися загальноновизнаних міжнародних стандартів у сфері судочинства, закріплених, зокрема, у таких документах, як:

- Основні принципи незалежності правосуддя, схвалені Резолюціями 40/32 та 40/146 ГА ООН у 1985 р.;
- Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені Резолюцією 2006/23 Економічної і Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006р.;
- Європейська Хартія про статус суддів, затверджена Радою Європи у 1998 р.;
- Рекомендації Rec (2004) 4 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці, ухваленій на 114 сесії Комітету Міністрів Ради Європи 12 травня 2004 р.
- Висновки № 4 (2003) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо належної підготовки та підвищення кваліфікації суддів на національному та європейському рівнях, схваленому 27 листопада 2003 р.;
- Висновки № 7 (2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання “Правосуддя та суспільство”, схваленому 23-25 листопада 2005 р.;
- Висновки № 588/2010 Європейської комісії “За демократію через право” (Венеціанської комісії) на Закон України “Про судоустрій і статус суддів” від 11 жовтня 2010 року, CDL(2010)097 (оригінал англ.).

Національні стандарти доопрацьовані з урахуванням вимог частин 1, 2, 3, 4 ст. 89 Закону № 1402-VIII, відповідно до якого суддя зобов'язаний проходити підготовку для підтримання кваліфікації в Національній школі суддів України. Суддя проходить підготовку для підтримання кваліфікації не рідше одного разу на три роки. Час такої підготовки не може бути меншим 40 академічних годин упродовж кожних трьох років перебування на посаді судді.

Особа, призначена на посаду судді та в якій відсутній стаж роботи на посаді судді, проходить відповідну підготовку щороку протягом перших трьох років після призначення. Особа, призначена на посаду судді та в якій відсутній стаж роботи на посаді судді, з метою отримання практичних навичок роботи в суді проходить початкову підготовку в Національній школі суддів України тривалістю не більше 350 академічних годин та не довше двох місяців. Програму та порядок проходження початкової підготовки затверджує Вища кваліфікаційна комісія суддів України за пропозицією Національної школи суддів України. Методичні рекомендації та інші локальні документи НШСУ, які регулюють зміст, методiku та порядок проходження початкової підготовки, повинні

враховувати національні стандарти суддівської освіти, закріплені в цьому документі.

Національна школа суддів України проводить підготовку суддів для підтримання кваліфікації відповідно до досвіду роботи суддів, рівня і спеціалізації суду, де вони працюють, а також з урахуванням їхніх індивідуальних потреб.

Засади суддівської освіти

Суддівська освіта ґрунтується на: 1) потребах цільової аудиторії НШСУ – особи, призначені на посаду судді та в яких відсутній стаж роботи на посаді судді; судді, у тому числі обрані на адміністративні посади в судах – відповідно до досвіду (стажу) роботи суддів, рівня і спеціалізації суду, з урахуванням індивідуальних потреб; 2) створенні стандартизованих програм підготовки; 3) запровадженні тренінгів (обов'язкових і факультативних), інтерактивних методів навчання, які базуються на суддівських навичках; 4) розробці навчальних матеріалів для всіх компонентів суддівської освіти; 5) підготовці викладачів (тренерів, фасилітаторів, модераторів); 6) використанні переваг дистанційної освіти; 7) проведенні моніторингу якості навчальних заходів з метою його врахування для підвищення рівня розробки та викладання навчальних курсів.

Суддівська освіта має на меті домогтися досягнення судьями таких ключових якостей та навичок:

Інтелектуальні якості (здібність):

- високий рівень кваліфікації в сфері права, розуміння його фундаментальних принципів;
- вміння швидко сприймати та аналізувати інформацію;
- здатність аналізувати та синтезувати правові ситуації;
- логічність та структурованість мислення, мисленнєва самостійність.

Особисті якості:

- добросовісність;
- моральність;
- неупередженість та безсторонність;
- здатність до обґрунтованого судження;
- рішучість та володіння навичками прийняття рішень;
- об'єктивність;
- вміння та готовність навчатися та професійно вдосконалюватися; здатність застосовувати набуті знання, вміння та навички.

Здатність до розуміння та справедливого поведіння:

- вміння поводитися з кожним з повагою та чутливістю, незважаючи на походження та інші ознаки;
- готовність терпеливо та ввічливо вислуховувати.

Авторитетність (владність) та комунікативні навички:

- володіння навичками міжособистісного спілкування;
- вміння зрозуміло і стисло роз'яснювати всім, кого це стосується, процесуальні вимоги;
- здатність формулювати, обґрунтовувати (мотивувати) та пояснювати кожне винесене рішення;
- вміння утримувати авторитет в разі оспорювання, піддаванні сумніву.

Ефективність (продуктивність):

- вміння працювати швидко та під тиском;
- вміння ефективно організувати час та швидко виносити чітко обґрунтовані судові рішення;
- володіння ефективними комунікаційними навичками;
- здатність керувати судовим процесом в емоційно напруженому середовищі;
- вміння конструктивно працювати з іншими (зокрема, мати навички лідерства та управління, коли потрібно).

Процес підготовки суддів повинен бути спрямований на розвиток та удосконалення вищезазначених якостей та психологічну адаптацію до професії судді.

Принципами суддівської освіти є:

- 1) різнобічність та комплексність підготовки, її орієнтованість на опанування всіма необхідними вміннями і навичками, притаманними професії судді;
- 2) періодичність підготовки та навчання суддів з метою підвищення рівня кваліфікації;
- 3) здійснення підготовки відповідно до кращого світового досвіду з урахуванням міжнародних стандартів у сфері судочинства;
- 4) єдність (уніфікованість) підготовки, тобто її здійснення на підставі стандартизованих програм, розроблених Національною школою суддів України;
- 5) практична спрямованість суддівської освіти, зокрема, через формування програм, виходячи із суддівських компетенцій (знань, умінь та навичок, притаманних професії судді);
- 6) збалансованість програми початкової підготовки шляхом поєднання теоретичних та практичних занять;
- 7) забезпечення високої якості і наукової обґрунтованості суддівської освіти;

- 8) сучасність змісту та випереджувальний характер суддівської освіти, періодичне оновлення навчальних програм і курсів та удосконалення методики підготовки;
- 9) ініціативність та зацікавленість суддів у підтриманні та підвищенні професійного рівня;
- 10) координація діяльності всіх складових системи суддівської освіти;
- 11) використання новітніх ІТ-досягнень у процесі підготовки;
- 12) безперервність суддівської освіти (навчання впродовж життя).

Зміст суддівської освіти

Кожна програма підготовки суддів є переліком взаємопов'язаних курсів, створених на основі інтерактивних методів навчання дорослої високопрофесійної аудиторії, що сприяють досягненню чітко визначених навчальних цілей.

Розробка УСІХ навчальних курсів для суддів здійснюється НШСУ із врахуванням трьох вимірів:

- 1) знання (матеріальне та процесуальне право, конвенції та міжнародні договори, ратифіковані Україною (згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України));
- 2) навички (уміння аналізувати та тлумачити нормативно-правові акти; критично мислити; кваліфікувати діяння; управляти судовим процесом; спілкуватися з учасниками процесу; вирішувати етичні дилеми; користуватися інформаційними технологіями; самостійно приймати рішення у спорі; писати судові рішення тощо);
- 3) ставлення (в т.ч. розуміння соціального контексту здійснення правосуддя: розуміння суспільства та його потреб; недопущення дискримінації за різними ознаками (статтю, національністю, віком, місцем проживання, релігійною приналежністю, сексуальною орієнтацією, матеріальним станом тощо).

Навчальні програми та курси розробляються: 1) відповідно до об'єктивних навчальних потреб суддівського корпусу; 2) із врахуванням особливостей цільової аудиторії (юрисдикція, досвід (стаж) роботи на посаді судді, спеціалізація (за необхідності); 3) актуальності проблематики (розробка курсу “на випередження”, а не “пост-фактум”); 4) за активної участі суддівської спільноти.

Кожен навчальний курс та програма підготовки суддів загалом має сприяти утвердженню конституційних цінностей поваги до прав людини та громадянина, верховенства права та непорушності принципів суддівської етики.

Розробка кожного навчального курсу має такі обов'язкові елементи: 1) визначення навчальних цілей та конкретних очікуваних результатів щодо кожного компоненту курсу (знання, навички, ставлення); 2) програма курсу

(структура, час, методика, відповідальна особа); 3) роздавальні навчальні матеріали (міні-лекції з презентаціями MS PowerPoint, ситуативні завдання для роботи у малих групах, перелік контрольних запитань (для експрес-опитування); 4) матеріали для самостійного опрацювання, перелік додаткових джерел та ін.); 5) нотатки для викладачів; 6) анкети для учасників курсів (слухачів).

Курси, які входять у стандартизовані програми підготовки, повинні бути взаємно пов'язаними (враховувати спільні, наскрізні, фабули справ, ситуативні завдання тощо).

Методика розробки курсів

Підготовка суддів має бути цілісною, практичною, комплексною (системною) та всебічною, побудованою з використанням інноваційних методологічних підходів для забезпечення ефективності навчального процесу та досягнення навчальних цілей, основною серед яких є набуття та розвиток суддівських навичок.

Використання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини, принципів суддівської етики та соціального контексту при здійсненні правосуддя (включаючи гендерний аспект, врахування потреб людей з обмеженими можливостями тощо) має бути інтегрованим у зміст кожного навчального курсу.

При формуванні Плану науково-дослідної та науково-методичної роботи НШСУ на рік, стандартизованих програм підготовки суддів, каталогу навчальних заходів періодичного навчання суддів з метою підвищення рівня їхньої кваліфікації враховуються загальнодержавні програмні документи щодо зобов'язань України в процесі вступу до ЄС (дорожні карти, скринінги, плани дій тощо), а також інші загальнодержавні програми, у виконанні яких бере участь НШСУ.

У разі розробки та проведення навчальних заходів на виконання загальнодержавних програмних документів щодо зобов'язань України в процесі вступу до ЄС, а також інших загальнодержавних програм, відповідна інформація відображається у Плані науково-дослідної та науково-методичної роботи НШСУ на рік, стандартизованих програмах підготовки суддів, каталозі навчальних заходів періодичного навчання суддів з метою підвищення рівня їхньої кваліфікації шляхом наведення назви заходу загальнодержавного документа у дужках після назви наукового/навчального заходу.

Цикл суддівської освіти включає такі стадії:

- 1) оцінка навчальних потреб;
- 2) розробка стандартизованої програми підготовки суддів (для кожної конкретної цільової аудиторії з врахуванням юрисдикції, досвіду (стажу) роботи, інстанції, спеціалізації) із зазначенням переліку курсів та їх тривалості;
- 3) розробка курсів в рамках стандартизованої програми підготовки суддів:

- а) створення групи розробників конкретного навчального курсу із залученням наукових працівників НШСУ та суддів-викладачів – представників усіх інстанцій;
- б) визначення навчальних цілей курсу;
- с) розробка програми курсу;
- д) структурування навчального матеріалу відповідно до інтерактивної методики навчання, специфіки проведення тренінгів;
- е) розробка роздавальних матеріалів; розробка матеріалів для викладачів);
- 4) апробація курсів та їхнє доопрацювання;
- 5) підготовка викладачів з кожного курсу;
- 6) викладання курсів (впровадження курсів в навчальних процес НШСУ);
- 7) зворотній зв'язок (моніторинг і оцінювання).

Практично-орієнтована методологія повинна бути пристосована до кожного курсу з урахуванням навчальних цілей, тем (модулів) і цільової аудиторії, та включати багатоманітність навчальних підходів, зокрема розробку дистанційних курсів навчання.

Методика викладання курсів

НШСУ повинна забезпечити єдиний підхід до викладання розроблених навчальних курсів у рамках стандартизованих програм в усіх регіональних відділеннях, відбір викладачів на підставі встановлених критеріїв, дотримання викладачами вимог розроблених курсів та методології.

НШСУ при викладанні курсів повинна забезпечити дотримання таких вимог: 1) педагогічних (застосування інтерактивних методів викладання під час проведення тренінгів; використання розроблених роздавальних матеріалів, розподіл на малі групи, дотримання методичних рекомендацій та нотаток для викладачів (тренерів, фасилітаторів); 2) матеріально-технічних та організаційних (друк роздавальних матеріалів та матеріалів для викладачів; технічне забезпечення (комп'ютер, проектор, обладнання для технології експрес-опитування ("клікери"), фліп-чарти, екран, перехідники та шнури тощо), наявність доступу до мережі Інтернет та ін.).

Формами викладання стандартизованих програм підготовки є: 1) безпосереднє навчання в аудиторіях; 2) дистанційне навчання (в т.ч. в режимі on-line); 3) наставництво під час початкової підготовки; 4) комбіноване навчання.

Моніторинг та врахування його результатів

Наприкінці кожного курсу стандартизованої програми підготовки суддів НШСУ здійснює оцінювання ефективності та якості проведеного навчання за такими критеріями:

- 1) зміст кожного курсу;

- 2) робота викладачів,
- 3) залученість учасників у процес навчання,
- 4) роздавальні навчальні матеріали;
- 5) форми та методи навчання;
- 6) логістика та адміністрування.

За результатами проведеного моніторингу здійснюється доопрацювання навчальних курсів та вносяться корективи в організаційний процес підготовки та проведення навчальних заходів.

Моніторинг проводиться методом анкетування з використанням паперових або електронний опитувальників та/або надання письмових відгуків (за певними критеріями).

Розробники та викладачі

НШСУ розробляє навчальні курси стандартизованих програм та впроваджує їх у процес підготовки суддів, у т. ч. початкової підготовки. До процесу розробки та запровадження кожного курсу залучаються судді-викладачі з усіх інстанцій та співробітники НШСУ; можуть бути залучені судді у відставці, викладачі вищих навчальних закладів, експерти у відповідній галузі з бездоганною професійною репутацією та високими моральними якостями.

З метою забезпечення ефективності підготовки суддів, її практичної спрямованості, актуальності та досягнення очікуваних результатів НШСУ сформована низка вимог до розробників, викладачів та інших осіб, залучених у навчальний процес.

Розробники навчальних курсів повинні вміти:

- визначати цілі і завдання навчального процесу і обирати засоби та методи їх досягнення;
- складати програму навчального курсу (тренінгу, семінару-практикуму і т. д.) і діяти відповідно до неї;
- обирати найбільш оптимальні й ефективні методи викладання залежно від очікуваних результатів, теми, аудиторії тощо;
- ефективно розподіляти і використовувати час;
- розробляти навчальні матеріали (міні-лекції, презентації, навчальні справи, ситуативні завдання, запитання для експрес-опитування та інші) для слухачів, нотатки й методичні рекомендації для викладачів;
- оцінювати себе та інших;
- вносити зміни у програми і навчальні матеріали за результатами апробації, моніторингу та оцінки.

Очікується, що викладачі (тренери) НШСУ мають:

- успішно долати труднощі, властиві викладацькій (тренерській) діяльності;
- володіти сучасними інтерактивними методами викладання;
- вміти застосовувати сучасні інформаційні технології навчання (працювати з PowerPoint, TurningPoint та іншим програмним забезпеченням і різноманітним комп'ютерним обладнанням);
- розуміти суть і володіти методикою дистанційного (у тому числі on-line) навчання та прагнути оволодівати необхідними знаннями і навичками;
- вміти працювати у команді, формуючи партнерські відносини і забезпечуючи взаємну підтримку;
- вкладати належних зусиль до свого розвитку та підвищення викладацької майстерності;
- постійно прагнути здобуття нового досвіду та навичок;
- розуміти засадничі принципи ефективної роботи малих груп;
- вірити в можливість змін;
- сприймати висловлювання інших про свої підходи до роботи, спокійно ставитися до констатації власних помилок;
- експериментувати з новими ідеями та методиками;
- мати систематизований та системний підхід до вирішення проблем.

Робота НШСУ з викладачами має бути постійною і послідовною, супроводжуватися методологічною підтримкою (тренінги, семінари-практикуми, методологічні літні школи, засідання робочих груп тощо).

Викладачі мають подавати навчальний матеріал відповідно до розроблених навчальних курсів стандартизованих програм.

Кожен вид діяльності, пов'язаний із розробкою та впровадженням навчальних курсів стандартизованих програм підготовки суддів, має бути закріплений у посадових інструкціях працівників структурних підрозділів НШСУ.